

Львів Левинського: місто і будівничий

Львів
ЛЕВИНСЬКОГО:

МІСТО І БУДІВНИЧИЙ

Ігор Жук

ЛЬВІВ ЛЕВИНСЬКОГО:
МІСТО І БУДІВНИЧИЙ

Ігор Жук
ЛЬВІВ ЛЕВИНСЬКОГО:

МІСТО І БУДІВНИЧИЙ

JAN LEWIŃSKI

KONCES. BUDOWNICZY
w Lwowie.

SKALA 1:100

Історична архітектура Львова переказує дивовижну оповідь-епопею, розділами якої є львівські вулиці, сторінками – фасади будинків. Розділ за розділом, сторінка за сторінкою ми читаємо цю оповідь, мандруючи містом.

Львів розгортає перед нами яскравий наратив, яким можна наповнити декілька монументальних книг. Найбільший з ілюмінованих фоліантів у цій збірці, який не поступається коштовністю перед іншими її томами, презентує архітектуру кінця XIX та початку XX століття. Будівлі, датовані цим відносно коротким періодом, склали основу забудови всього розлеглого простору колишніх львівських передмість – Краківського, Личаківського, Жовківського та Галицького. Тисячі будинків, розташованих на захід, схід, північ та південь від середньовічного «міста в мурах», формують архітектурну панораму, яка вражає як багатством форм, так і неперевершеною культурою обробки будівельних та художньо-декоративних матеріалів.

Унікальним показником є те, що основну частину цих будівель зведено лише за три-чотири десятиліття, які передували Першій світовій війні. Такого рівня й рекордно високого темпу розвитку Львів досяг завдяки енергії й таланту групи творців – провідних представників львівської архітектурної школи 1870–1910-х років, імена яких досі залишаються, назагал, маловідомими.

Зокрема, виняткове значення мала діяльність одного з будівничих, чий характерний широкий підпис стоїть на планах найкращих споруд того часу, поруч з відбитком печатки керованої ним будівельної фірми. Її назву й ім'я власника архівні документи найчастіше подають польською мовою: *Jan Lewiński*.

Той, про кого ми говоримо, чий підпис повторюється на сотнях проектів, – провідний будівельний підприємець Галичини, фабрикант, архітектор, професор, громадський діяч, філантроп Іван Левинський. Свого часу – одна з найвідоміших постатей Львова, яскравий образ якої зафіксувала хроніка міста. Для покоління наших сучасників – маловивчена зірка на небосхилі української культури кінця XIX – початку XX ст.

Іван Левинський увійшов в історію як видатний творець архітектури, а також фігура, яку ніяк не можна обминути при вивченні тогочасного економічного життя західного регіону України; як підприємець, якого сучасники порівнювали з Карнегі й Нобелем, як енергійний організатор вищої освіти, представник професорської еліти Львова, провідний діяч технічної і художньої культури.

Наш нарис присвячується цьому видатному будівничому та його творам, які стали виразним свідченням епохи, сповненої, незважаючи на свої граматичні протиріччя, енергії й оптимізму. Будівлі, створені Левинським – це мегіуми, що пов'язують нас із духом його доби.

Львів Івана Левинського вабить нас. Ми чуємо голоси сучасників.

Сторінка 12:
Проект будинку на вул. Личаківській, 70. Рисунок фасаду. В нижньому лівому куті – печатка фірми Івана Левинського.

Заставка:
вул. Богомольця – колишня Асника, 6; 1905–1906. Маска на фасаді.

Заставка:
будинок театру
опери і балету
ім. С. Крушельницької –
колишній Миський театр;
1897–1900. Скульптура над
фронтоном («Слава»),
скульптор Петро Вітович.

I. Королівське столичне місто Львів, 1870–1910-ті роки: історія, політика, архітектура

«Дня 14 жовтня 1870 року статут міста Львова, ухвалений найперше міською радою, а потім крайовим сеймом, отримав найвищу санкцію гбайливого щодо добробуту нашого краю і міста Монарха.

Отже, з початком року 1871 почалася для Граду нашого автономна ера, яка дала можливість громадянам Львова керувати його долею і забезпечувати йому розвиток. Ажже до тієї миті Львів лишався далеко позаду столиць інших країв Монархії. Справа та зрозуміла, раз [особи] чужі за походженням і мисленням, часто ненависні для народу і міста, а принаймі байдужі, урядували в ньому. Не шукали вони шляхів для його розвитку, не питали про потрібні для розвитку засоби...» – таким було вступне слово Едмунда Мохнацького, президента міста Львова, до ювілейного видання, присвяченого 25-річчю отримання містом самоврядування. Публікація випромінювала оптимізм з приводу досягнень королівського столичного міста й містила нищівну критику на адресу попередньої адміністрації австро-німецьких урядників [1].

На той час завдяки ліберальним реформам, проведеним в Австрійській імперії наприкінці 1860-х років, королівству Галичини і Володимирії була надана широка автономія. З 1870 р. королівське столичне місто набуло самоврядного статусу, збільшилися його фінансові ресурси. Значні інвестиції були спрямовані у міське господарство, де закладалася основа якісно нової інфраструктури. Львів розростався, впорядковувались його вулиці й площі, динамічно розвивалася транспортна мережа. Завершилось формування «смарагдової діадеми» парків навколо історичного центру. Розширення адміністративно-політичних функцій міста, його ролі як транспортного центру, фінансовий обмін і торгівля, розвиток культури, освіти – все це обумовлювало появу багатьох нових споруд: адміністративних будинків, залізничних об'єктів, банків, торгових закладів, театрів, шкіл.

Швидко зростало число мешканців. Львів мав 87 тис. городян 1869-го, 119 тис. – у 1890 р., більш як 195 тис. – 1910-го. Стрімке зростання населення спричинило справжній бум у житловому будівництві [2]. У всіх п'яти адміністративних районах Львова повним ходом йшло спорудження тисяч нових будинків. У львівській пресі кінця XIX – початку XX ст. набув популярності термін «будівельний рух». Так, краківський архітектор Францішек Мончинський писав у 1908 р. про те, що «будівельний рух поширюється на всі боки міста і... має... певну ознаку європейського розмаху, незнаного деінде у нас в Галичині». [3] Серед усіх галицьких підприємців саме будівничий Іван Левинський зробив найбільш вагомий внесок у розгортання цього процесу. Його особа персоніфікувала львівський будівельний рух кінця XIX – початку XX ст.

1
Miasto Lwów w okresie samorządu
1870–1895. – Lwów, 1896. –
Ark. 4 bez paginacji.

2
Kowalczyk M. Rozwój terytorialny miasta //
Miasto Lwów... – S. 314, 348;
Hoszowski S. Ekonomiczny rozwój Lwowa
w latach 1772–1914. – Lwów, 1935. –
S. 55–64, 113.

3
Maćzyński F. Najnowszy Lwów // Architect. –
1908. – N 9. – S. 92.

Львів претендував на віденську елегантність, королівське столичне місто швидко модернізувалося. Саме ж королівство Галичини і Володимирії залишалася огнією з найменш модернізованих і найбідніших

Фотографічний портрет
Івана Левинського, початок ХХ ст.
(оригінал – у збірці ЛНБ
ім В. Стефаника НАНУ).

Світлина початку минулого
століття з панорамою центру Львова.
У перспективі Гетьманських Валів –
будинок Міського театру.

провінції Австро-Угорщини. «Галицькі злидні» – усталений образ, який закріпився в свідомості сучасників [4]. Супутниками хронічної бідності були соціальні анахронізми.

Проблеми, пов'язані з суспільно-економічною відсталістю краю, помножувалися у дзеркалі загострених національно-політичних стосунків. Автономія Галичини базувалася на компромісі імперської адміністрації з галицько-польськими елітами, які перейшли від політики опору до колаборації з Габсбургами. Умови цього компромісу передбачали ослаблення позиції українців в автономних структурах багатонаціонального королівства [5]. У цьому контексті діяльність Івана Левинського, найуспішнішого в місті будівельного підприємця, з його унікальними проектами, з його бізнесом, професіоналізмом, матеріальними ресурсами – і українця за походженням, – слід оцінювати як видатну місію національного представництва, особливу за своїм значенням.

Повернімося до економічних чинників розвитку львівської архітектури 1870–1910-х рр. Фундаментом добробуту Львова стали солідні фонди краевого та міського бюджетів, а також ренти, виплачувані численним держслужбовцям. Значні кошти, що надходили в розпорядження міської влади, інвестувалися у будівельні програми. Також формувався заможний прошарок приватних забудовників, які охоче вкладали капітал у нерухомість. Лібералізація господарчого життя стала передумовою бурхливого підйому будівельної індустрії.

Розвиток архітектури Львова кінця ХІХ – початку ХХ ст. відбувався на тлі поступу в різних галузях міської культури, інтенсивного інтелектуального руху, формування публічного простору. Львів приваблював талановитих людей. Його тогочасний культурний «мікроклімат» – креативну атмосферу, що сприяла діяльності різноманітних професійних та творчих груп – слід розглядати як важливий чинник оновлення архітектурної панорами.

За нових умов помітно зріс фаховий рівень, який демонструвала спільнота архітекторів. У кінці ХІХ – на початку ХХ ст. у Львові відбувалися численні архітектурні конкурси, виставки, фахові дискусії, якими опікувалась архітектурська секція Політехнічного товариства [6]. З реорганізацією Цісарської королівської технічної академії зростає якість вищих архітектурних студій. Високий стандарт професійного середовища, який обумовив успіхи на ниві практичної архітектури, дає підстави вести мову про становлення у Львові кінця ХІХ – початку ХХ ст. власної архітектурної школи.

У середині 1860-х рр., саме перед тим, як місто отримало автономію, до Львова приїхав учитися юнак – русин з провінції на ім'я Іван Левинський. Упродовж наступних десятиліть йому судилося стати провідним «продюсером» львівського будівництва – творцем великого архітектурного перформансу.

4
Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні:
Франко та його спільнота (1856–1886). –
Київ: Критика, 2006. – С. 27.

5
Історія Львова. У трьох томах / За ред.
Я. Ісаєвича, М. Литвина, Ф. Стебляка. – Т. 2. –
Львів: Центр Європи, 2007. – С. 170.

6
Lewicki J. Między tradycją a nowoczesnością:
Architektura Lwowa lat 1893–1918. –
Warszawa: Neriton, 2005. – S. 97.